

Dobrodružství české literatury v Rusku

OLEG MALEVIČ

V roce 1946 vydali čeští historikové Václav Čejchan a Stanislav Magr rusky knihu *Praga – Moskva. Tysjačeletnij kalendar' kulturnoj svjazi*, kde je prvním záznamem rozšíření hranic do bezprostřední blízkosti Kyjevské Rusi za Boleslava II. (panoval 967–999). Na rozdíl od starší ruské vědecké tradice, podle níž se český vliv na literaturu Kyjevské Rusi uskutečňoval oklikou přes jihoslovan-ské země, mladší badatelé pokládají za reálnější přímé kontakty (Mošin 1963: 35–49). I když „christianizační proces“ (Huňáček 1972: 12) probíhal v Čechách zhruba o sto let dřív než v Kyjevské Rusi, existovala v té době oboustranná kulturní a literární výměna.¹ První svatováclavská legenda, objevená v roce 1827 Alexandrem Christoforovičem Vostokovem, se dochovala v ruském staroslověnském opisu a také byla pramenem a vzorem pro staroruskou anonymní *Pověst o zabití Borisa a Gleba* z 11. století (Iljin 1957: 44–65). Český původ je prokázán i u tzv. druhé svatováclavské legendy, objevené v roce 1904 Nikolajem Konstantinovičem Nikolským, a dalších památek ruské literatury 10.–11. století (Rozov 1968; Králík 1963; Rogov 1970; Jakobson 1976; Močalova 2002).

Další etapa česko-ruské literární výměny začala v 17. století, v době pobělohorské. Z češtiny byla přeložena pověst o Bruncvíkovi. Diskutabilní je český původ povídky o Vasiliji Zlatovlase – námitky jeho odpůrců, včetně akademika A. M. Pančenka (Pančenko 1969: 12–13), se mi nezdají být dost přesvědčivými. Komplexní analýza Světlý Mathauserové přinejmenším ukazuje,

1] Např. kult svatých Borisa a Gleba v Sázavském klášteře, legendy o svatém Václavovi a Ludmile v ruských opisech. Už v roce 1856 ve své disertační práci O starém ruském letopisu jako literární památce V. M. Suchomlinov upozornil na shody mezi Nestorovými a Kosmovými letopisy. Práce A. I. Sobolevského prokázaly, že v Čechách existovalo na úsvitu jejich dějin staroslověnské písemnictví.

že „není-li český původ, pak česká funkce dochované staroruské památky tu prokázána byla“ (Mathauserová 1982: 163). Mám dojem, že skeptické názory byly do značné míry ovlivněny absencí české předlohy této ruské literární památky. Ruská literatura v této době spíše přebírala zkušenosti vyspělejší české literatury než naopak.²

Tato situace je příznačná i pro petrovské období. Lev Sergejevič Kiškin soudí, že Komenského spisy byly v Rusku známy ještě za jeho života. V roce 1688 se do Ruska dostala kniha *Lux e tenebris* s jeho předmluvou (Kiškin 1983: 79). Ruští studenti v Praze překládali na pokyn Petra I. do ruštiny české knihy, včetně titulů *Orbis sensualium pictus* (1657) a *Janua linguarum reserata* (1631), které však z neznámých příčin nevyšly tiskem. Prvním ruským vydáním Komenského byla kniha *Vidimyj svět, na latinskom, nemeckom, italjanskom, francuzskom i rossijskom jazykach* (1768), během 18. století následovala ještě čtyři vydání.³

Ke konci 18. století se na dávné časy česko-ruských kontaktů pozapomnělo. 15. února 1791 prosil hrabě Filip Stadion, rakouský vyslanec ve Frankfurtu nad Mohanem, Josefa Dobrovského, aby pomohl dalšímu zdejšímu vyslanci hraběti Nikolaji Petroviči Rumjancevovi při hledání stop těchto kontaktů v historických pramenech. V roce 1813 navštívil v Praze Dobrovského admirál Alexandr Semenovič Šiškov, autor komentáře k vydání *Slova o pluku Igorově* (1805) a první ruský překladatel *Rukopisu královédvorského* (1820) a *zelenohorského* (1821). Podle svědectví profesorů Radegasta Parolka a Jiřího Fraňka byl Julius Dolanský po dokončení práce nad knihami *Ohlas dvou ruských básníků v RKZ* (1969) a *Záhada Ossiana v RKZ* (1975) přesvědčen,

2) Zcela tu pomíjím vliv české literatury na ruskou oklikou přes literaturu polskou a přes západoruské země. Jen jedinou zmínku: překlad *Kralické bible*, který v letech 1517–1519 podnikl v Praze Francisk Skorina z Polocka, měl přece název *Ruská bible*.

3) Mezi ruskými čtenáři Komenského byli M. V. Lomonosov a N. I. Novikov. Lomonosov využíval české prameny stejně jako první významný ruský historik V. N. Tatiščev, velice kritický k Hájkově *Kronice české* (Myl'nikov 1976 a 1977).

že *Slovo o pluku Igorově* obsahuje citace z ruského prozaického překladu *Ossianových písní*, který v roce 1792, totiž osm let před publikováním *Slova o pluku Igorově*, vydal ruský básník Jermil Ivanovič Kostrov (Franěk 1995 a 1996).⁴

V 19. století byly právě *RKZ* v Rusku nejvydávanejším českým dílem⁵ a většina nejvýznamnějších ruských vědců je pokládala za pravé⁶. Avšak již v roce 1847 psal Osip Ivanovič Senkovskij, který patřil ke skeptikům co se pravosti *Slova o pluku Igorově* týče, o Hankově nálezu s jízlivou ironií. V roce 1878 dostal Andrej Storoženko zlatou medaili kyjevské univerzity za podrobnou a objektivní rekapitulaci mnohaletého sporu o původnost *RKZ*. Zajímavé je jeho svědectví, že autorem článku *Handschriftliche Lügen und paläographische Warheiten v Tagesbote aus Böhmen* byl nikoli redaktor tohoto listu David Kuh, nýbrž Václav Nebeský (Storoženko 1878: 156). S vědeckou kritikou *RKZ* vystoupili ruští badatelé Vikentij Vasiljevič Makušev a Vladimir Ivanovič Laman-skij a Malorus Antonij Petruševič současně s Aloisem Vojtěchem Šemberou – dokonce dřív než Masarykova družina (Laptěva 1971). Petruševič uváděl v *RZ* a *RK* přímé citace ze *Slova o pluku Igorově* (Petruševič 1878: 111–112).⁷ Vyrovnanější byl soud Romana Jakobsona, který příznivě posuzoval vědecké znalosti a schopnosti Hankovy a pokládal ho za geniálního imitátora, jeho tvůrčí neschopnost ve vlastní tvorbě vysvětloval stavem vývoje současného českého jazyka – jen napodobuje staročeštinu, mohl vytvořit vynikající dílo (Jakobson 1931). V roce 1898 se k odpůrcům pra-

4] O přímém vztahu *RKZ* ke *Slovu o pluku Igorově* se psalo již v 19. století (Kšicová 1995).

5] Překlad A. I. Sokolova v Kazani a N. V. Berga v Petrohradě, oba v roce 1846; Bergův překlad pak vyšel ještě třikrát; částečné překlady J. O. Požarského, P. P. Dubrovského, I. I. Sreznevského, N. F. Grammatina, A. Tarchova, P. I. Vejnbega; vydání M. I. Kastorského v roce 1838 v Praze a N. A. Nekrasova v roce 1872 v Petrohradě v cyrilické a novočeské transkripci.

6] F. I. Buslajev, A. A. Kotljarevskij, P. A. Lavrovskij, I. I. Sreznevskij a další, dokonce dost dlouho i A. N. Pypin; mimo jiné i Bělinskij, který přeložil článke francouzského slavisty E. Quineta o *RKZ*, a Černyševskij.

7] Lamanskij vůbec pokládal Hanku za člověka neschopného, omezeného a nevzdělaného (Lamanskij 1880: 318), V. N. Korablev z něj poté dokonce učinil odpornou kreaturu (Korablev 1932).

vosti *RKZ* připojil i Alexandr Nikolajevič Pypin v knize *Poddelki rukopisej i narodnych pesen*.⁸

V roce 1821 navštívil Prahu Petr Ivanovič Keppen, který propagoval založení univerzitních slavistických stolic v Rusku a jejich obsazení Hankou, Šafaříkem a Čelakovským. Sešel se i s Dobrovským a v příštím roce v Pešti s Janem Kollárem, kterého tam později navštívil také Gogol.⁹ Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století se Praha stala Mekkou mladých ruských vědců, připravujících se k obsazení univerzitních stolic slavistiky. První ruští slavisté¹⁰ byli orientováni spíše herderovsko-kollárovsky než slavjanofilsky. Vliv slavjanofilských myšlenek však zasáhl Osipa Maximoviče Bodanského a velice silně se projevil i v další generaci slavistů.¹¹

Již od roku 1811 dostával ruský čtenář sporadicky zprávy o znovuzkříšení české literatury.¹² Snad největší pozornost byla po *RKZ* věnována Janu Kollárovi (Zajceva 1963; Kiškin 1993).¹³

8] Ale ještě v roce 1939 obhajoval pravost *RKZ* proti německým intrikám spisovatel Ivan Novikov, autor patriotických historických románů (Novikov 1939).

9] Sláva českých vědců v Rusku se tak rozšířila, že například u Gribojedova zaznamenali při jeho zatčení po povstání děkabristů v protokolu prohlídky knihu J. Dobrovského *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris* (Nikolskij 1991: 12).

10] V. I. Grigorovič, P. I. Prejs, I. I. Sreznevskij.

11] Zvláště výrazně to lze pozorovat v tehdejší ruské literatuře o husitském hnutí, jež byla chápána jako navázání na cyrilo-metodějevskou tradici (viz spisy V. A. Jelagina, J. P. Novikova, A. S. Klevanova, V. K. Nadlera, V. A. Bilbasova, V. I. Lamanského, A. S. Budiloviče). A. F. Gilferding, autor knih *Očerki istoriji Čechiji* (1868) a *Hus, Jego otnošenije k pravoslavnoj cerkvi* (1871), s touto tezí nesouhlasil, nicméně tvrdil, že Hus byl pod bezprostředním vlivem pravoslavné církve. Ve slavjanofilském duchu psali o husitském hnutí také ruští historikové církve (A. M. Ivancov-Platonov, A. S. Lebeděv, A. Vertělovskij) a této koncepci oponovali vědci liberálního směru (A. N. Pypin, P. A. Rovinskij, K. K. Arsenjev – Laptěva 1978).

12] Vzhlad na bogemskuju slovesnost i na svjaz' meždu soboj otraslej slavensko-gozjaka, *Ulej*, 1811, č. 7; O bogemskoj literature, *Vestnik Jevropy*, 1821, část' 119, č. 16; Obozrenije novejšej bogemskoj literatury, *Syn otěčestva*, 1822, část' 77, č. 19, 20; Literatura bogemskaja i slovackaja, *Bibliografičeskije listy*, 1825, č. 18; Bogemskaja literatura, *Moskovskij telegraf*, 1826, č. 10; Nacionalnoje napravlenije v bogemskoj slovesnosti, *Teleskop*, 1831, č. 11; K. Vinařickij: O bogemskoj literature, *Teleskop*, 1833, č. 10 a jiné články a zprávy.

13] Překladatel zprávy o *Slávy dceři* (1824) v časopisu *Teleskop*, která v roce 1831 přišla do Ruska oklikou přes Německo, přidal k textu originálu emfaticky vyjádřenou naději, že „ispolinskaja dščer Slovanů, moguščestvennaja Rossija“ spojí všechny slovanské větve.

V této době také můžeme zaznamenat případ vlivu české literatury na ruskou – někteří ruští badatelé upozorňují na závislost básně děkabristy Alexandra Ivanoviče Odojevského Slavjanskim devam na 20. znělce *Slávy dcery*.¹⁴ Problematictější je otázka vlivu Předzpěvu *Slávy dcery* na Katechismus děkabristské Společnosti sjednocených Slovanů (Zajceva 1963: 111–112). Nesporný je však značný ohlas traktátu *O literární vzájemnosti mezi kmeny a nářečímí slavskými* (1837), přeloženého slavjanofily Michailem Petrovičem Pogodinem a Jurijem Fedorovičem Samarinem (Rokina 1998).

Ve dvacátých letech 19. století se ruský čtenář dovídal o „bogemské“ literatuře většinou ze zpráv přejatých z německého a francouzského tisku, nejčastěji anonymních nebo podepsaných šifrou. Ve třicátých a čtyřicátých letech se objevují první články ruských slavistů.¹⁵ Jejich autoři většinou píší o všech Slovanech, o dějinách, jazyce a kultuře vcelku, orientují se na dávnověk – „slovanské starožitnosti“ – a na filologii a dějiny.¹⁶

Počet překladů z české beletrie nebyl v první polovině 19. století velký. Nejvíce bylo přeloženo z Čelakovského, Hanky a Kollára. Hned po ukončení bachovské éry se ale začali ruští překladatelé věnovat Karlu Havlíčku Borovskému: během šedesátých

14] A. A. Kočubinskij, I. A. Kubasov, A. A. Zajceva. Kollár stejně jako Hanka a Šafařík občas dostával z Ruska finanční podporu, za *Slávy dceru* obdržel medaili Ruské akademie věd. (Když M. P. Pogodin žádal na podporu slovanských vědců včetně Kollára 25 000 papírových rublů, car Mikulaš I. reagoval na to takto: „Je to velmi zajímavé, ale vyžaduje to velké ostražitosti. 2000 rublů v stříbre lze vydat“ – Rokina 1993: 90.)

15] P. I. Keppen: Literatura slavjanskich narodov, *Žurnal Ministerstva Narodno Prosveščeniya*, 1836, č. 9; M. I. Kastorskij: Novějšaja češskaja literatura, tamtéž, 1838, č. 18; V. Grigorovič: Opyt izloženiya literatury Slaven v jeja glavnejšich epochach, *Učenyje zapiski Kazanskogo universiteta*, 1842, č. 111.

16] Nicméně M. I. Kastorský po výčtu zásluh Jungmanna, Presla, Palackého, Šafaříka a Hanky píše i o Čelakovském: „Příroda vytvořila ho Básníkem, osud udělal z něho Filologa. Po Čelakovském podle všeobecného mínění stojí dva básníci – Kollár a Holý. *Slávy dceru* prvního Ruská akademie věd vyznamenala medailí, Holý napsal velkou báseň *Svatopluk*. *Slávy dcera* je ideálem ženské krásy, *Svatopluk* je ideálem mužské síly a chytrosti“ (Kastorskij 1836: 651). V roce 1856 také akademie věd koupila u A. Musíla za 1000 zlatých knihovnu Josefa Jungmanna (3939 svazků) (Myl'nikov 1957).

a začátkem sedmdesátých let vzniklo hned šest překladů *Tyrolských elegií*,¹⁷ *Křest svatého Vladimíra* však carská cenzura zakázala až do únorové revoluce 1917 (Čekanova 1963).¹⁸ Bylo také zakázáno šíření jiných jeho spisů¹⁹ a ještě 20. srpna 1916 ruská cenzura podruhé zakázala *Epigramy*.²⁰

Nadšené obdivovatelky a překladatelky našly i Božena Němcová a Karolina Světlá. Už v druhé polovině šedesátých let přeložila Emma Genrichovna Petrovskaja téměř všechna základní díla Němcové²¹ a nejspíš byla také první překladatelkou Karoliny Světlé (nepodepsaný překlad povídky Jitřenka v časopisu *Zarja*

17] Prozaické A. F. Gilferdinga a A. S. Trojanského, veršované D. D. Minajeva, M. P. Petrovského, N. N. Strannoljubského a N. V. Berga. Gilferdingův překlad se objevil v *Ruském slově* (1860) o rok dříve než první česká publikace v *Obrazech života* (1861), navíc oškubaná cenzurou. Protože se Gilferdingův překlad tiskl s paralelním textem originálu a rukopis tohoto originálu byl pak ztracen, v prvním českém vydání z roku 1897 byly *Tyrolské elegie* poprvé uveřejněny v plném znění podle vydání Gilferdingova (Rovda 1968: 141–142; 1973: 131–151). Později se objevily ještě tři překlady *Tyrolských elegií* (S. Štejna, 1903, I. Ivanova, 1955 a A. Arga, 1957).

18] *Křest* přeložil a v zahraničí tajně uveřejnil kazaňský profesor M. P. Petrovskij – nejprve v Praze s pomocí svého přítele Josefa Koláře (*Padenije Peruna. Legenda iz ruskovj istoriji*, 1900), jako vydavatel byl označen neexistující Ivanov, poté v roce 1903 v Ženevě. I toto vydání bylo v roce 1908 zakázáno Ústředním výborem zahraniční cenzury (Rossijskij gosudarstvennyj istoričeskij archiv: f. 779, o. 4, jed. chr. 309, l. 891). Petrovskij, vědec slavjanofilského zaměření s konzervativním literárním vkusem, v roce 1912 oficiálně požádal o povolení vydat svůj překlad. Žádost byla odmítnuta (tamtéž: f. 776, o. 22, jed. chr. 224, l. 1, 1 oborot, 4, 5, 6), překlad vyšel v Kazani s uvedením jména autora až v roce 1917, pět let po jeho smrti. Třetí píseň tohoto díla publikoval časopisecky v době první ruské revoluce po dočasném zrušení cenzury N. Novič (N. N. Bachtin) také pod názvem *Pad Peruna (Slavjanskije izvestija*, 1907, č. 2, s. 117–119). Je zajímavé, že v historickém dramatu D. L. Mordovceva *Pražský pogrom* (1877) je Havlíček líčen jako slavjanofil. V roce 1913 vyšla v Kazani kniha A. M. Seliščeva *Vzgljady Karla Gavlička na Rossiju*, v níž byly iluze o blízkosti Havlíčka Ševyrevovi a Pogodinovi zcela vyvráceny.

19] *Úplné korespondence*, vydané L. Quisem (tamtéž: fond 779, opis' 4, jed. chr. 235, 1.156–158), 19. 5. 1903; *Epištol kutnohorských* (tamtéž: f. 779, o. 4, jed. chr. 295, 1. 223–226) 30. 5. 1903; *Politických zásad, Básní a Epigramů* (tamtéž: f. 779, o. 4, jed. chr. 302, 1. 59–60, 902, 494) roku 1908; roku 1909 byly zakázány rovněž překlady Ivana Franka (tamtéž: f. 779, o. 4, jed. chr. 311, raport 4535).

20] Tamtéž: f. 779, o. 4, jed. chr. 333, raport 2253, 1. 54, 54 oborot.

21] *V zámku a v podzámčí* přeložil její manžel M. P. Petrovskij (Rovda 1968: 143; 1973: 154–168).

v roce 1871). Světlou překládala na přelomu století stejně usilovně Jevdokija Fedorovna Michejeva (Poročkina 1966: 138–144). Prvními překladateli Jana Nerudy byli budoucí světoznámý etnograf a antropolog Vladimir Nikolajevič Majnov (Rovda 1973: 168–170), Emanuel Vávra (Rovda 1978) a kyjevský slavista Andronik Ionakievič Stepovič.

Velký význam pro seznámení ruské čtenářské obce s českou literaturou měla antologie Nikolaje Vasiljeviče Gerbela *Poezija slavjan* z roku 1871²² (Levin 1968) a první ruské knižní přehledy dějin české literatury A. N. Pypina a A. I. Stepoviče.²³ Podle Gerbelovy antologie získal ruský čtenář představu o českém básnictví středověku a doby národního obrození, byli tu Kollár, Čelakovský, Havlíček, ale Erben tu měl jen jednu vlastní báseň a Mácha jen krátký úryvek z *Máje*.²⁴ Pypin sice vytvořil na svou dobu neobjektivnější a nejpromyšlenější obraz vývoje české literatury, ani tento pokrokový vědec a odpůrce panslavismu však nedocenil tvorbu Máchy a Nerudy, v níž stejně jako v tvorbě Hálkové a Vrchlického viděl „kosmopolitický romantismus“.²⁵ Z monografických prací vynikla kniha Ivana Michajloviče Snegireva *Iosif Dobrovskij, jeho žizň, učeno-literaturnyje trudy i zaslugi v oblasti slavjanovedenija* (1884), ve své práci o vývoji slavistiky v Rusku však Pypin litoval absence monografie o literatuře 19. století (Pypin 1889: 303).²⁶

22] Většina překladů v ní patřila N. V. Bergovi, další M. P. Petrovskému a V. G. Benědiktovovi.

23] A. N. Pypin – V. D. Spasovič: *Obzor istoriji slavjanskich literatur*, 1865; A. N. Pypin – V. D. Spasovič: *Istorija slavjanskich literatur*, 1880 (Spasovič tu psal o polské literatuře); A. I. Stepovič: *Očerki istoriji češskoj literatury*, 1886.

24] Mezi básníky tu byli zastoupeni například F. L. Rieger a F. Palacký, ale ne J. Neruda, V. Hálek či A. Heyduk; tento obraz byl tedy skutečností vzdálen.

25] (Bernštejnová 1959: 34–36, 43–52; Rovda 1968: 189–232; 1978b: 149–153, 163–168) Pypin správně vycítil slabiny Vrchlického tvorby, východisko však hledal spíše v tematické oblasti než v hloubce básnického prožitku, a proto volal po návratu k domácí půdě (podobně jako Masaryk, s nímž sympatizoval i slavjanofilský ruský tisk, a to nejen ve sporu o RKZ, ale také v době Macharova útoku proti Hálkovi – Bernštejnová 1959: 42–43, 48, 53–54).

26] Z novějších významnějších prací můžeme jmenovat jen knihy V. A. Franceva *Glavnějšije momenty v razvitiji češskogo slavjanovedenija* (1901) a *Očerki po istoriji češskogo vozroždenija* (1902) a knihu J. A. Rychlika *Poetičeskaja dejatel'nost' Franca Ladislava Čelakovskogo* (1915).

Lev Nikolajevič Tolstoj si velmi oblíbil Petra Chelčického a převyprávěl také povídku o bratru Palečkovi (Poročkina 1968 a 1983).²⁷ Koncem sedmdesátých let 19. století se pak ve spojitosti s rusko-tureckou válkou stala zvláště aktuální jihoslovan-ská problematika a zůstala živá až do začátku 20. století. V druhé polovině sedmdesátých let se houfně vydávaly sbírky slovanské poezie (Rovda 1978b: 120–121), což byla vhodná příležitost pro překlad próz Prokopa Chocholouška na náměty ze srbských dějin. Budoucí vrchní prokurátor synodu Konstantin Petrovič Pobědo- noscev přeložil dokonce *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic* (1877 a 1904).

Na přelomu století se překládala především próza – zejména Alois Jirásek a Svatopluk Čech, ale také Gustav Pflieger Moravský, Gabriela Preissová, Karel Václav Rais, Julius Zeyer²⁸ a dokonce Václav Hladík²⁹. Kupodivu operativně se překládala i dramatika.³⁰ Roku 1898 se objevila knižní reedice Tylova *Jana Husa* (1848; poprvé časopisecky 1880). V roce 1900 vyšla knižně Hilbertova *Vina* (1896), v roce 1905 Kvapilova *Pohádka o princezně Pampe- lišce* (1899; reedice 1915) a v roce 1908 *Oblaka* (1903), v tomtéž roce *Přítěž* Boženy Vikové Kunětické (1901; reedice 1914).

V poezii vládl od roku 1889 bezkonkurenčně Jaroslav Vrch-lický (dvacet básní a básně v próze),³¹ druhý byl Svatopluk Čech (devět básní). Neruda se jako básník dostal k ruskému čtenáři až roku 1906 (a to jen dvěma básněmi), Sládek a Machar v roce 1910, Hálek v roce 1911, Dyk v roce 1915; větší štěstí měli Hey-duk (poprvé přeložen 1898), Sova (1904) a Bezruč (1913). Oto- kar Březina a Karel Hlaváček nebyli vydáni do konce padesátých

27) Nejlepší ruskou vědeckou práci o Chelčickém napsal N. V. Jastrebov (*Etudy o Petre Chelčickém i jeho vremeni*, 1908).

28) *Jan Maria Plojhar* časopisecky, ale dokonce v rok jeho českého knižního vydání (1891), *Dům U tonoucí hvězdy* (1896) knižně, ale s dvanáctiletým zpožděním.

29) *Deputat i ugol'nyj korol'*, Sankt Peterburg 1910.

30) Se značným zpožděním a pro časopisecké vydání byl přeložen jen *Zvíkovský rarášek* (1883) L. Stroupežnického až v roce 1902.

31) Překládal ho hlavně N. Novič (N. N. Bachtin), ale také D. Bochan, A. Gřim-ali-Jegorova, B. Jelinek, A. Zarin, A. Korinfskij, M. Slobodskoj, A. Stepovič, N. Filippov.

let a S. K. Neumanna, Fráňu Šrámka či Karla Tomana znali čtenáři ve dvacátých letech jen jako revoluční básníky. Přitom byli v 19. a začátkem 20. století překládáni básníci druhého a třetího řádu. „Zvláště šťastnou“ ruku měl v předrevoluční době Apollon Apollonovič Korinskij, který přeložil Františka Bohuslava, Emanuela Čenkova a Františka Pečinku. Zatímco Boleslav Jablonský byl zastoupen pěti básněmi v podání třech překladatelů, Máchu znali čtenáři až do konce padesátých let minulého století jen z krátkého úryvku *Máje*. Jen částečně tuto disproporci napravili básníci-překladatelé ruské emigrace. Zavinila ji slavjanofilská a konzervativní orientace většiny ruských slavistů³² a po říjnu 1917 byla tato jednosměrnost³³ vystřídána jednosměrností třídní.

Alois Jirásek se ukázal jako autor, jehož tvorbu lze využít ve společensky vypjatých dobách: v roce 1919 vyšla hned tři vydání *Psohlavců*, celkem tento román vyšel mezi válkami ve stotísíčovém nákladu (Filipčíkova 1964: 18–22). Především ale vycházela díla revolučních a dělnických spisovatelů.³⁴ V *Antologii revoljucionnoj poeziji sovremennogo Zapada* (1927) byli zastoupeni Konstantin Biebl, Vítězslav Nezval a Jaroslav Seifert, kupodivu nikoli S. K. Neumann, zřejmě kvůli Devětsilu. Jako ukázka *Novinek zapadnoevropejskoj revoljucionnoj literatury* byl v roce 1929 vydán i *Hlídač číslo 47* (1926) Josefa Kopty, navzdory tomu, že dostal v „buržoazním“ Československu státní cenu. Velké množství překladů Jaroslava Haška, jehož *Osudy dobrého vojáka Švejka* a částečně také povídky se zpočátku překládaly z němči-

32] „Snaha obrátit řeku nazpět a zaměnit živý obličej dne maskou ‚časů očekavských‘, to není jen fakt životopisu sedmdesátiletého Petrovského, je to, bohužel, fakt životopisu ruské slavistiky. Kdo ze slavistů nedávné minulosti upozornil ruskou kulturní společnost na Březinu a Hlaváčka, na Sovu, Viktora Dyka a Stanislava Neumanna?“ (Jakobson 1931b: 334).

33] Která se projevila také v tom, že v antologiích slovanské poezie V. V. Umanova-Kaplunovského (Umanov-Kaplunovskij 1888, 1892, 1904), S. Štejna (Štejn 1908) a A. Sirotinina (Sirotinin 1916) byla česká poezie ve srovnání s jihoslovenskou zastoupena velmi skromně.

34] *Pekař Jan Marhoul* (1924) V. Vančury, *Socialistická naděje* (1922) J. Hory, *Nejkrásnější svět* (1923) M. Majerové, *Anna proletářka* (1928) I. Olbrachta, povídky Vaška Káni.

ny, bylo rovněž zdůvodněno jeho revoluční minulostí. Jedinými nerevolučními přeloženými spisovateli byli Karel Matěj Čapek Chod (Čapek Chod 1924) a Karel Čapek³⁵. Jen v době „medového“ měsíce sovětsko-československého přátelství uprostřed třicátých let byl výběr autorů a děl trochu rozšířen, byť byl stále omezován levou částí politického spektra.³⁶ Vzati na milost byli komunističtí autoři vyloučení v roce 1929 z KSČ.³⁷

V roce 1938 poprvé vyšly rusky jako celek *Malostranské povídky* Jana Nerudy v překladu leningradského docenta Viktora Grigorjeviče Černobajeva, který kupodivu nebyl uvězněn, i když ho Michail Skačkov (další bývalý člen Poustevny básníků) po návratu do SSSR a krátkém zatčení v roce 1933 označil za člena kontrarevoluční organizace. On sám, jeden z prvních překladatelů Haškova románu a povídek, *Nejkrásnějšího světa* (1923) Marie Majerové a Olbrachtovy *Anny proletářky* (1928), byl popraven 3. prosince 1937. V říjnu 1945 byl popraven i první velvyslanec Sovětského svazu v ČSR Sergej Alexandrovskij, který v roce 1936 pod pseudonymem A. Sergunov vydal ve svém překladu malý výběr z tvorby Karla Čapka, včetně dvou povídek ze souboru *Boží muka* (1917), a po návratu do vlasti přeložil *Věc Makropulos* (1922), kterou v roce 1940 inscenovalo Dramatické divadlo ve Sverdlovsku, *Bílou nemoc* (1937) a hru Voskovce a Wericha *Rub a líc* (1936). *Válka s mloky* (1936) a *Matka* (1938), otištěné nejprve v časopisu

35] Nejprve byl také překládán z němčiny, první ruský překlad *R. U. R.* (1920) byl upraven v revolučním, třídním a kosmicko-proletkultistickém duchu (Mincová – Malevič 1958: 125–126). *Továrna na absolutno* (1922), kterou v roce 1930 po návratu z Československa přeložila bývalá členka pražské emigrantské Poustevny básníků Raisa Spinadelová (Razumová), nebyla vydána, a když vyšla poprvé rusky v roce 1967, bylo z ní vynecháno označení experimentů Absolutna jako komunistických.

36] *Kavárna na hlavní třídě* (1932) a povídky Gézy Včeličky, *Rozchod!* (1934) Karla Konráda, v Leningradě se chystalo vydání *Stínu kapradiny* (1930) Josefa Čapka.

37] V roce 1934 vyšel Olbrachtův *Nikola Šuhaj loupežník* (1933); po dlouhé době od první publikace v časopisu *Žižň iskusstva* byl v roce 1925 v článku Češskij revolucionnyj poet S. Neumann (podeps. iniciálami Ю. B. – nejspíš Jiří Weil) publikován Neumann (*Internacionalnaja literatura*, 1937, č. 11; *Novyj mir*, 1939, č. 5).

Internacional'naja literatura a pak knižně, vyšly v překladu A. Gu-
roviče okleštěné.³⁸

V době druhé světové války se znovu ukázali jako aktuální Jirá-
sek a Hašek.³⁹ Časopisecky byl publikován Dyk a verše z Horovy
sbírky *Jan houslista*⁴⁰ a vyšel i nový výběr z Nerudy a první ruský
výbor Erbenův.

Po roce 1945 byla zásadní tendence vydávat revoluční a levico-
vě orientovanou literaturu, později se bral zřetel i na českosloven-
ské státní ceny a doporučení vedoucích činitelů v politice a litera-
tuře.⁴¹ Přitom redakční pracovníci pokračovali v praxi upravování
originálů.⁴² Současně však začaly působit dvě zdravé tendence –
jednak vědecký přístup, snaha prezentovat českou klasickou lite-
raturu systematicky a v celé její šířce,⁴³ jednak snaha jednotlivých

38] Byla vynechána nejen výzva Kominterny, podepsaná Molokovem (poprvé se dostala do ruského vydání mým příspěvím až v roce 2001), ale také kapitola o pohlavním životě mloků. *Matka* (poprvé skvěle inscenovaná na jaře 1939 ve Sverdlovsku) měla štěstí, že se dostala k ruskému čtenáři a divákovi ještě v době, kdy se Stalin připravoval k válce s Hitlerem. Uvedení *Bílé nemoci*, kterou sám překladatel pokládal za pacifistickou, bylo povoleno až 9. 7. 1939. Ve zdvojeném čísle 7–8 časopisu *Internacional'naja literatura* ze srpna 1939, kde byla otištěna zpráva o paktu Ribbentrop–Molotov, se objevil redakční článek s odsudkem hry a ostrou polemikou proti stati kritika P. Novického Serdce Karela Čapeka, který „neodhalil“ Čapkův pacifismus. V roce 1938 psal o *Válce s mloky* pod vlastním jménem dost kriticky a o *Hordubalovi* pod pseudonymem A. Firsov velice příznivě významný ruský spisovatel A. Platonov.

39] V časopisu *Internacional'naja literatura* byla v září 1941 uveřejněna kapitola z *Proti všem* (1894); Haškovy povídky a Švejk bojovali proti „Fricům“ v dílech sovětských spisovatelů a na filmovém plátně.

40] V. Dyk: Pěsňa zemli, *Internacional'naja literatura*, 1941, č. 9–10; J. Hora: Iz sbornika Jan-skripač, *Oktabr'*, 1941, č. 9–10.

41] Hned po válce vyšla Fučíkova *Reportáž psaná na oprátce* (1945), *Němá bari-káda* (1946) J. Drdy, *Hra s ohněm* (1948) a *Lidé na křižovatce* (1937) M. Pujmanové, *Botostroj* (1933) T. Svatopluka, *Vesnice pod zemí* (1949) J. Marka a *Cesta otevřená* (1950) A. Bernáškové.

42] Např. v prvním vydání *Lidí na křižovatce* byl hodně zkrácen hned první odstavec.

43] U ruských učitelů historie získalo velkou oblibu osmivazkové vydání spisů A. Jiráska, vyšly spisy J. Haška, K. Čapka, M. Pujmanové, třísvazková antologie české poezie od V. Tháma do J. Šotoly s prvním úplným překladem Máchova *Máje* V. Lugovského a A. Golemy a hned poté výběr z Máchy se skvělým překladem *Máje* od D. Samojlova, několik výběrů z Nezvala, v roce 1967 uveřejnil N. V. Vodovozov v moskevském vědeckém časopisu úplný překlad Kollárový *Slávy dcery*.

překladatelů prosadit publikaci věcí, které dosud nebyly vydány z ideologických nebo estetických důvodů. Přitom všeobecně působil zákaz děl nábožensky orientovaných a velice omezené byly i možnosti vydat díla s tematikou sice antifašistickou, ale židovskou.⁴⁴ Často působily i zcela osobní faktory.⁴⁵ Ve druhé polovině šedesátých let vyšly romány Ivana Klímy a Ladislava Fukse, první povídky Karla Michala, Bohumila Hrabala, Josefa Škvoreckého (plánoval se dokonce výbor), výbory z Jiřího Šotoly a Oldřicha Mikuláška, po výběrech z Wolkra, S. K. Neumanna, Nezvala, Biebla, Halase a Závady se myslelo na vydání Holana (tento výbor se již připravoval) a Seiferta. Popularitu získal Vratislav Blažek, přeložena byla hra *Majitelé klíčů* (1962) Milana Kundery, příznivě se psalo o prvních hrách Josefa Topola a Václava Havla. Dne 6. dubna 1968 měla leningradská televize vysílat inscenaci našeho překladu *Konce velké doby* Jindřišky Smetanové, ale 4. dubna přišel z Moskvy zákaz uveřejňovat cokoli z Československa bez zvláštního pokynu.

Po „přátelské“ invazi zůstali ruští překladatelé české literatury na mizině. Většina významných českých spisovatelů byla na indexu.⁴⁶ Přitom přístup k výběru autorů pro Rusko byl zvláště přísný. Kromě kontroly československým velvyslanectvím v Moskvě,

44] Např. byly přeloženy *Krabice živých* (1956) N. Frýda a *Romeo, Julie a tma* (1958) J. Otčenáška. Osobně se mi v roce 1965 podařilo prosadit v Leningradě výbor z tvorby Karla Poláčka s *Povídkami izraelského vyznání* (1926), ale moskevské nakladatelství Progress zamítlo návrh mé zesnulé manželky V. Kamenské na vydání *Pana Theodora Mundstocka* (1963) L. Fukse. Časopis *Inostrannaja literatura* nám zadal překlad scénáře J. Smetanové *Konce velké doby*, ale pak se vzdal záměru tento překlad publikovat asi proto, že mezi postavami byl antisemita, jehož chování autorka zjevně odsuzovala.

45] MCHAT chtěl např. inscenovat Kohoutovou *Třetí sestru* (1960), ale proti byl československý kulturní atašé M. Lajčiak. Překladateli hry V. Savickému se podařilo prosadit povolení inscenace až tehdy, když Lajčiaka vystřídal A. Milsimr (Savickij 1998: 36).

46] S mou manželkou a tartuským profesorem J. Lotmanem jsme se v roce 1971 pokusili vydat dvousvazkový výbor z J. Mukařovského, ale jeho žák M. Kačer napsal z nejlepších pohnutek v jediném ještě ne zcela znormalizovaném českém časopise *Acta scenografica*, který redigoval komunista M. Kouřil, oslavný článek k osmdesátinám svého učitele a prozradil v něm, že v Itálii a v Rusku se připravují velké výbory. Pražští ideologové se už postarali, aby nevyšly.

od něhož nakladatelství dostávala proskripční seznamy, vznikl zvláštní československo-sovětský poradní orgán, jehož členové jednou v Praze, jednou v Moskvě navzájem doporučovali a zakazovali své autory.

Jedinou spásou byla občas nevědomost dohlížitelů. U příležitosti jakéhosi výročí uspořádala leningradská veřejná knihovna výstavu české literatury a ve vitrínách byli samí zakázaní autoři. V sekci uměleckého překladu Leningradské spisovatelské organizace Poprvé rusky jsme s manželkou četli ve velkém sále pro 300 diváků v našem překladu protestní verše Halasovy, Seifertovy a Holanovy, psané za německé okupace – několik set metrů od hlavní budovy KGB. Doufám, že si většina přítomných uvědomovala, že to bylo na protest proti nové okupaci, ale nic se nám nestalo.⁴⁷

Celkově byl ale dohled velice přísný. Igoru Inovovi například stačilo zmínit ve své knize o Janu Werichovi jenom to, že v Osvobozeném ležela po smrti T. G. Masaryka na jeho sedadle kytička, aby šla kniha do stoupy. S proskripčními seznamy mám i vlastní zkušenost. Do výboru z českých novel a povídek pro nakladatelství Raduga jsem zařadil jedinou povídku ze *Smrti krásných srnců* (1971) Oty Pavla, která se vůbec netýkala židovství (o kapitánovi polské ponorky). Neprošel, protože v seznamu byli Hrabal a Páral. Žádnou Páralovu povídku jsem nezařadil, protože neexistovala, ale pro všechny případy zakázali Otu Pavla. Na index se dostal dokonce Jiří Marek. Jeho povídku z pracovního prostředí a zcela v duchu socialistického realismu přeložila referentka Svazu spisovatelů pro Československo Tatjana Mironovová, do připravovaných výborů ale dvakrát neprošla.⁴⁸

47] Někdy byla ale tato nevědomost i na škodu věci. Pro moskevské nakladatelství Iskusstvo jsme s I. Inovem podali návrh na antologii meziválečné československé dramatiky. Vedoucí redakce byl jedině proti *Milencům z kiosku* (1932) V. Nezvala a *Učíteli a žákovi* (1927) V. Vančury, protože v nich postrádal realismus, a proti hře *Herodes a Herodias* (1909) P. O. Hviezdoslava, protože mu zaváněla sionismem.

48] Podařilo se nám také s manželkou pro potřebu divadel vydat v Čechách zakázanou hru D. Fischerové *Hodina mezi psem a vlkem* (1979).

V době normalizace se nejkvalitněji a v největších nákladech vydávala česká klasická literatura a literatura první poloviny 20. století. Vyšel výbor z Vrchlického, sedmisvazkové dílo K. Čapka,⁴⁹ výběry z Josefa Čapka, Jakuba Arbesa a Jiřího Mahena, hodně se překládal Vančura, vyšlo dílo Václava Řezáče s jeho nejlepšími předválečnými a válečnými romány, vydával se Jaroslav Havlíček, podruhé vyšel *Kámen a bolest* (1942) Karla Schulze a *Turbína* (1916) K. M. Čapka Choda.⁵⁰ Pro jeden z výborů V. Nezvala přeložil Iosif Brodskij Silvestrovskou noc a měl přeložit i další z *Básní noci* (1930). Redakci šokoval tím, že Nezvalovu báseň, v níž byla sloka vždy uzavřena větou, přeložil se samými přesahy. Ani já jako recenzent, ani redakce jsme si s tím nevěděli rady, protože Brodskij nemínil nic měnit. Problém se vyřešil sám, protože musel emigrovat. Nedávno tento překlad vyšel v jeho sebraných spisech a je skvělý.

Asi v roce 1988 jsme se dověděli, že je povoleno překládat Hrabala a Párala. Připravovalo se vydání Fuksovy *Vévodkyně a kuchařky* (1983), Vaculíkových *Morčat* (1973 v samizdatu, 1977), plánovalo se vydání výboru ze Škvoreckého – ale přišel rok 1991 a s ním ekonomický debakl většiny nakladatelství a tyto plány ztroskotaly.⁵¹ Nicméně hned po listopadové revoluci se objevila dramatická tvorba V. Havla;⁵² zpočátku byly jeho hry rozmnoženy pro potřebu divadel,⁵³ pak vyšly i knižně. Postupně, hlavně zásluhou časopisu *Inostrannaja literatura*, poznal ruský čtenář tvorbu M. Kundery a B. Hrabala (jednou byl pozván do Moskvy na mezinárodní fórum), fejetony a verše Jana Skácela, verše Egona

49] Aby prošel *Adam stvořitel* (1927), museli jsme s I. Inovem změnit Ústřední výbor na něco ne tak podobného ÚV KSS a černého a rudého hlasatele na hlasatele v černém a purpurovém plášti.

50] Jen v Leningradě vyšla antologie české humoristické novely, dva výběry z tvorby K. Světlé s celkovým nákladem 150 000 výtisků, dva výběry z J. Johna, dvakrát (v šedesátých a sedmdesátých letech) Bassův *Cirkus Humberto* (1941).

51] Fukušův román, který byl tehdy už v poslední korektuře, nevyšel dosud.

52] Leningradská spisovatelská organizace z iniciativy I. Inova ještě na jaře 1989 na schůzi přijala telegram adresovaný českým státním orgánům s prosbou o jeho propuštění z vězení.

53] V této podobě některé z nich před osobním setkáním četl Michail Gorbačov.

Bondyho a Ivana Wernische, povídky I. Klímy, eseje L. Vaculíka, romány L. Fukse a hry P. Kohouta, memoárovou prózu P. Tigrida a M. Formana, v poslední době romány Michala Viewegha. Nejpozději byl přeložen J. Škvorecký.⁵⁴ Z moderních klasiků byl přeložen i tak náročný autor jako Richard Weiner. O dříve zakázaných autorech informoval moskevský časopis *Diapazon*. Po dvaceti letech se nám také podařilo vydat dvousvazkový výbor z Mukařovského díla. Dva měsíce po smrti Viktorie Kamenské v roce 2001 vyšel její výbor českých povídek a novel převážně samizdatových autorů *Černý Petr*.⁵⁵ V roce 1996 stačilo poslední číslo moskevského časopisu *Sufljor* vydat překlady *Zámku* I. Klímy (1964) a *Hlasů ptáků* (1989) J. Topola. V roce 2003 vydalo petrohradské nakladatelství Baltijskije sezony osm českých her od *Konce masopustu* (1963) J. Topola a *Podivného odpoledne dr. Zvonka Burkeho* (1966) L. Smočka až po hry J. A. Pitínského, P. Zelenky a E. Tobiáše. Na jaře 2005 vyšla v moskevském nakladatelství Prana antologie současné české poezie od K. Šiktance po nejmladší poezii (uspořádali ji Dalibor Dobíáš a Sergej Glovjuk).

Ale stejně jako se dobrodružství české literatury v Rusku začínalo ruskou variantou českých děl, které se v češtině nezachránily nebo vůbec neexistovaly, stejně se i končí. V roce 2001 vydalo petrohradské nakladatelství Azbuka-klassika detektivní román českého literárního kritika Jiřího Hroška *Ljogkij zavtrak v teni nekropol'a*, prý český bestseller z roku 1998.⁵⁶ V roce 2002 vyšlo druhé vydání a také jeho román *Restavracija obeda*. Na zadním obalu se u fotografie autora píše, že se narodil v roce 1958 v Praze, vystudoval filozofickou fakultu Univerzity Karlovy a že jeho jméno je „obeštěno všemožnými legendami a mystifikacemi“. A teď si říkám, jestli nenapsal i *Pověst o Vasiliji Zlatovlasém* Jiří Hrošek 17. století?

54] Výbor z jeho tvorby vyšel až roku 2004, autor předmluvy překládal názvy jeho děl z angličtiny, z angličtiny je přeložen i jeho jediný anglicky psaný detektivní román.
55] V roce 2005 dostala V. Kamenská posmrtné cenu časopisu *Zvězda* za překlad Fischlova *Kuropění* (1975), svůj poslední překlad, dokončený měsíc před smrtí, a vůbec první překlad z tvorby V. Fischla do ruštiny.

56] Přesný český název uvést nemohu, protože v Českých knihách za léta 1998 a 1999 jsem ani jméno Jiřího Hroška, ani tento titul nenalezl.

Literatura

BERNŠTEJNOVA, Inna Abramovna

1959 Češkaja literatura v ruskoj kritike vtoroj poloviny XIX veka, in *Iz istoriji svjazej slavjanskih literatur* (Moskva: Izdatelstvo AN SSSR), s. 22–60

ČAPEK CHOD, Karel Matěj

1924 Karjera gna Čalveja, *Sovremennyj Zapad*, 2 (6), s. 83–97

ČEKANOVA, G. P.

1963 Karel Gavliček Borovskij i carskaja cenzura, *Slavjanskij archiv*, s. 165–166

FILIPČIKOVA, Raisa Lavrentjevna

1964 Alois Jirasek v Rossiji i v SSSR, in *Čechoslovackosovetskije literaturnyje svjazi* (Moskva: Nauka), s. 7–34

FRANĚK, Jiří

1995 *Slovo o pluku Igorově* aneb ruské RKZ, *Souvislosti*, č. 2, s. 20–39

1996 Mýtus a inspirace, in *Litteraria humanitas* 4 (Brno: Masarykova univerzita), s. 107–112

HUŇÁČEK, Václav

1972 K nejstarším vztahům rusko-českým, in *Československo-sovětské vztahy* 1, edd. Č. Amort, J. Popela, Z. Úherek (Praha: Univerzita Karlova), s. 11–31

ILJIN, Nikolaj Nikolajevič

1957 *Letopisnaja statja 6523 goda i jejo istočnik (Opyt analiza)* (Moskva: Izdatelstvo AN SSSR)

JAKOBSON, Roman Osipovič

1931a Pamjati Vjačeslava Vjačeslavoviča Ganki, *Centralnaja Evropa* 4, č. 5, s. 268–275

1931b O rusckom perevodčike poemy Gavličeka *Kreščeniye sv. Vladimira* (Iz perepiski M. P. Petrovskogo s J. Kolašem), *Centralnaja Evropa*, č. 6, s. 327–337

1976 Rusckije otgoloski drevnečešskich pamjatnikov o Ludmile, in *Kulturnoje nasledije Drevnej Rusi. Istoki. Stanovlenije. Tradiciji* (Moskva: Nauka), s. 46–50

KASTORSKIJ, Michail Ivanovič

1838 Novejšaja češkaja literatura, *Žurnal Ministerstva Narodnogo Prosvěščenija*, 18, 6, 2, Bibliografija, v. Novyje inostrannyje knigi, s. 617–653

KIŠKIN, Lev Sergejevič

1983 *Češko-rusckije literaturnyje i kulturno-istoričeskije kontakty. Razyskanija, issledovanija, soobščeniya* (Moskva: Nauka)

1993 Russkaja periodika o Janě Kollarě in *Jan Kollar – poet, patriot, gumanist* (Moskva: RAN, Institut slavjanovedenia i balkanistiky), s. 11–124

KORABLEV, Vasilij Nikolajevič
1932 Vjačeslav Ganka i jego *Kraledvorskaja rukopis*, *Izvestija AN SSSR. Otdelenije obščestvennyh nauk*, č. 6, s. 521–543

KRÁLÍK, Oldřich
1963 Povešť vremennyh let i legenda Kristiana o svjatyh Vjačeslave i Ludmile, in *Trudy otdela drevnerusskoj literatury IRLI*, sv. 19 Russkaja literatura XI–XVII v. sredi slavjanskich literatur (Moskva–Leningrad: Izdatelstvo AN SSSR), s. 177–207

KŠICOVÁ, Danuše
1996 Skryté souvislosti *Slova o pluku Igorově* a *RKZ*, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity D* 42, s. 15–22

LAMANSKIJ, Vladimir Ivanovič
1880 Novejšíje pamjatniki drevne-češskoj literatury, *Žurnal Narodnogo Prosveščeniya*, č. 2, s. 312–335

LAPTĚVA, Ljudmila Pavlovna
1971 *Kraledvorskaja i Zelenogorskaja rukopisi v osveščeni* russkoj literatury XIX i načala XX věkov, *Sborník Národního muzea v Praze*, sv. 18. č. 1–2, s. 1–39
1978 *Russkaja istoriografija gusitskogo dviženija, 40-e gody XIX v. – 1917 g.* (Moskva: Izdatelstvo moskovskogo universiteta)

LEVIN, Jurij Davidovič
1968 N. V. Gerbel i jego antologija *Poezija slavjan*, in *Slavjanskije literaturnyje svjazi* (Leningrad: Nauka), s. 95–123

MATHAUSEROVÁ, Světa
1982 Systém a funkce povídky o Vasiliji Zlatovlasém, in *O Vasiliji Zlatovlasém, králevici České země* (Praha: Vyšehrad), s. 67–182

MINCOVA, Zara Grigorjevna – MALEVIČ, Oleg Michajlovič
1958 K. Čapek i A. N. Tolstoj, *Učonyje zapiski Tartuskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 65 vypusk. *Trudy po russkoj i slavjanskoj filologii* 1, s. 120–164

MOČALOVA, Viktorija Viktorovna
2002 Češskaja literatura, in *Istorija literatur zapadnyh i južnyh slavjan 1–2 Sredněvěkovje* (IX – načalo XV v.), s. 262–266

MOŠIN, Vladimir Alexejevič
1963 O periodizaciji rusko-južnoslavjanskich literaturnych svjazej X–XV v., *Trudy otdela drevnerusskoj literatury IRLI. XIX. Russkaja literatura XI–XVII v. sredi slavjanskich literatur*, s. 28–106

MYL'NIKOV, Alexandr Sergejevič
1957 Bibliotěka Jozefa Jungmanna, in *Literatura slavjanskich narodov 2* (Moskva: Izdatel'stvo AN SSSR), s. 97–114
1976 Lomonosov i češskaja kultura, in *Ost-West-Begegnung in Österreich* (Wien–Köln–Graz), s. 211–220
1977 V. N. Tatiščev o Češskoj chronike Vaclava Gajka, *Sovětskoje slavjanovedenje*, č. 2, s. 59–66

NIKOLSKIJ, Sergej Vasil'jevič
1991 Literaturnyje svjazi epochi nacionalnogo vozroždenija (Obščije tendenciji), in *Obščenje literatur. Češsko-russkije i slovacko-russkije XIX–XX v.* (Moskva: Institut slavjanovedenija i balkanistiki), s. 7–19

NOVIKOV, Ivan Alexejevič
1939 Kraledvorskaja rukopis, *Novyj mir*, č. 4, s. 49–74

PANČENKO, Alexandr Michajlovič
1969 *Češsko-russkije literaturnyje svjazi XVII v.* (Leningrad: Nauka)

PETRUŠEVIČ, Antonij Stepanovič
1878 *O podložnych staročeskich pis'mennych pamjatnikach: Sudě Libuši, Evangel'skom otryvke sv. Joanna i podložnych češskich glossach v pražskoj rukopisi Mater Veborum* (Lvov: Iz tipografiji Stavropigijskogo Instituta)

POROČKINA, Irina Makarovna
1966 Karolina Svetlaja i Rossija, in *Vzaimosvjazi slavjanskich literatur* (Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta), s. 131–144
1967 Češskij literaturnyj sjužet u Lva Tolstogo, in *Slavjanskije literaturnyje svjazi* (Leningrad: Nauka), s. 166–177
1983 *L. N. Tolstoj i slavjanskije narody* (Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta)

PYPIN, Alexandr Nikolajevič
1989 Russkoje slavjanovedenje v XIX v. 3, *Věstnik Evropy*, č. 9, s. 259–305

ROGOV, Alexandr Ivanovič
1970 Zizneopisanije pervych češskich kňazej v drevnerusskoj pis'mennosti i kulture, in *Skazanija o načale češskogo gosudarstva v drevnerusskoj pismennosti* (Moskva: Nauka)

ROKINA, Galina Viktorovna
1992 Ideja slavjanskoj vzajimnosti v Rossiji, in *Jan Kollar – poet, patriot, gumanist* (Moskva: Institut slavjanovedenija i balkanistiki), s. 87–97
1998 *Jan Kollar i Rossija: istorija ideji slavjanskoj vzajimnosti v rossijskom obščestve pervoj poloviny XIX v.* (Joškar-Ola: MGPI)

ROVDA, Kyrill Iosifovič
1968 *Čechi i russkije v ich literaturnych vzajimosvjazjach* (Leningrad: Nauka)

1973 „Češskaja literatura v russkich perevodach (50–60 g. XIX v.), in *Slavjanskije strany i russkaja literatura* (Leningrad: Nauka), s. 127–171
1978a Em. Vavra v Rossiji. Iz istoriji russko-češskih literaturnyh svjazej 60–70 g. XIX v., in *Zarubežnyje slavjaně i russkaja kul'tura* (Leningrad: Nauka), s. 56–81
1978b *Rossija i Čechija. Vzajimosvjazi literatur 1870–1890* (Leningrad: Nauka)

ROZOV, Nikolaj Nikolajevič

1968 Iz istoriji russko-češskih svjazej drevnejšego perioda. O predpolagajemyh zapadno-evropejskich istočnikach sočiněnij Illariona, *Trudy otdela drevnerusskoj literatury IRLI*, sv. 23. *Literaturnyje svjazi drevnich slavjan*, s. 71–85

SAVICKIJ, Vladimir Dmitrijevič

1998 Pervaja češskaja pjesa na sceně MCHAT, *Ježegodnik Obščestva bratjev Čapek*, s. 32–38

SIROTININ, Andrej Nikolajevič

1916 *S rodnych polej. Ne svoji stichi* (Petrograd: Tipografija M. M. Stas'uleviča)

STOROŽENKO, Andrej Vladimirovič

1880 *Andreja Storoženka očerki iz istoriji češskoj literatury 1. Rukopisi Zelenogorskaja i Kraledvorskaja. Vypusk I-ij. Očerk literaturnoj istorii rukopisěj (1817–1877)* (Kyjev: Universitetskaja tipografija)

ŠTEJN, Sergej Vladimirovič

1908 *Slavjanskije poety* (Sankt Peterburg: Tipolitografija N. I. Jevstifejeva)

UMANOV-KAPLUNOVSKIJ, Vladimir Vasiljevič

1888 Bajan. Sbornik proizvedenij sovremennyh slavjanskich poetov, *Panteon literatury 2*, duben–květen (Sankt Peterburg)

1892 *Slavjanskaja muza. Perevody i podražanja* (Sankt Peterburg: Izdanije avtora)

1904 *Slavjanskaja muza. Sbornik perevodnych stichotvorenij*, 3. opr. vyd. (Sankt Peterburg: Tipolitografija V. V. Komarova)

ZAJCEVA, Alexandra Alexandrovna

1964 Jan Kollar i russko-češskije literaturnyje svjazi pervoj poloviny XIX v., *Literatura slavjanskich narodov 8* (Moskva), s. 99–141

Prom. fil. Oleg Michajlovič Malevič, CSc., dr. h. c., Sojuz pisatelej, Sankt Peterburg